

УДК 347.7

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2026.01.1.44>

ЗМІНА ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ДЕРЖАВНИХ РЕЄСТРІВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ

Носік Ю.В.,

*кандидат юридичних наук, доцент,**доцент кафедри інтелектуальної власності та інформаційного права**Навчально-наукового інституту права**Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

ORCID: 0000-0002-3608-2955

e-mail: yuriy.nosik@gmail.com

Носік Ю.В. Зміна правового режиму державних реєстрів інтелектуальної власності для забезпечення національної безпеки і оборони.

Відкриті державні реєстри, які раніше слугували інструментом прозорості, в умовах збройної агресії росії проти України стали джерелом розвідувальних даних для ворога. Законодавцем були вжиті заходи щодо посилення інформаційної безпеки, зокрема, й у сфері інтелектуальної власності.

18 листопада 2025 року набув чинності Закон України "Про внесення змін до Цивільного кодексу України та деяких інших законів України щодо особливостей надання відомостей публічних електронних реєстрів, держателем яких є Міністерство юстиції України, та деяких інших публічних електронних реєстрів" № 4576-IX від 21 серпня 2025 року. Аналіз положень цього Закону дозволяє виявити проблеми, які можуть стати перешкодами у правозастосуванні його норм на практиці, стануть викликом державній системі охорони інтелектуальної власності, правоохоронним органам та потенційно несуть загрозу порушення суб'єктивних прав фізичних і юридичних осіб на інформацію, на охорону результатів інтелектуальної та творчої діяльності та захист відповідних прав інтелектуальної власності.

Зроблено висновок про те, що прийняття Закону 4576 стало важливим кроком у напрямку законодавчого забезпечення національної безпеки та оборони України, шляхом посилення інформаційної безпеки держави, зокрема, у сфері інтелектуальної власності. Разом з тим завершеності правового регулювання відповідних суспільних відносин досягнуто не було, оскільки проаналізований Закон містить правові прогалини в частині визначення критеріїв пов'язаності об'єктів інтелектуальної власності із забезпеченням національної безпеки й оборони України, а також у частині неохоплення цим Законом таких об'єктів, як сорти рослин і породи тварин. Крім того, термінологія, що вживається в правових нормах Закону 4576, не є уніфікованою. В сукупності це позначається на однозначності розуміння правових норм дослідженого Закону в сенсі їхньої ясності, точності, доступності для розуміння та реалізації), а також на передбачуваності (прогнозованості) результатів їх реалізації.

У статті запропоновано кроки до вдосконалення відповідного законодавства.

Порушені у дослідженні питання мають не лише теоретичне, а й безпосереднє практичне значення для діяльності органів державної влади, НОІВ, правоохоронних органів та суб'єктів права інтелектуальної власності, що зумовлює їхню наукову й прикладну актуальність.

Ключові слова. Державні реєстри, інтелектуальна власність, національна безпека і оборона, об'єкти права інтелектуальної власності, правотворча діяльність.

Nosik Y.V. Changing the legal regime of state intellectual property registries to ensure national security and defense.

Open state registers, which previously served as a tool for transparency, have become a source of intelligence for the enemy in the context of Russia's armed aggression against Ukraine. The legislature has taken measures to strengthen information security, including in the field of intellectual property.

On November 18, 2025, the Law of Ukraine "On Amendments to the Civil Code of Ukraine and Certain Other Laws of Ukraine Regarding the Specifics of Providing Information from Public Electronic Registers Maintained by the Ministry of Justice of Ukraine and Certain Other Public Electronic Registers" No. 4576-IX of August 21, 2025, came into force. An analysis of the provisions of this Law reveals problems that may become obstacles to the enforcement of its provisions in practice, pose a challenge to the state system of intellectual property protection, law enforcement agencies, and potentially pose

a threat to the subjective rights of individuals and legal entities to information, to the protection of the results of intellectual and creative activity, and to the protection of the corresponding intellectual property rights.

It was concluded that the adoption of Law 4576 was an important step towards ensuring the national security and defense of Ukraine through strengthening the state's information security, particularly in the field of intellectual property. At the same time, the legal regulation of the relevant social relations has not been completed, since the analyzed Law contains legal gaps in terms of defining the criteria for linking intellectual property objects to ensuring Ukraine's national security and defense, as well as in terms of this Law not covering such objects as plant varieties and animal breeds. In addition, the terminology used in the legal norms of Law 4576 is not unified. Taken together, this affects the unambiguous understanding of the legal norms of the studied Law in terms of their clarity, accuracy, accessibility for understanding and implementation, as well as the predictability (foreseeability) of the results of their implementation.

The article proposes steps to improve the relevant legislation.

The issues raised in the study are not only of theoretical but also of direct practical importance for the activities of state authorities, NIPOs, law enforcement agencies, and intellectual property rights holders, which determines their scientific and applied relevance.

Key words: State registers, intellectual property, national security and defense, intellectual property objects, law-making activities.

Постановка проблеми. Актуальність цієї статті зумовлена сукупністю нормативних, безпекових та правозастосовних чинників, що виникли у зв'язку з набранням чинності Законом України № 4576-IX від 21 серпня 2025 року. В українському законодавстві на рівні спеціальних законів у сфері інтелектуальної власності було запроваджено механізм обмеження доступу до відомостей державних реєстрів інтелектуальної власності з міркувань національної безпеки і оборони, що істотно змінює баланс між принципами відкритості публічних реєстрів, інформаційними правами осіб та інтересами державної безпеки. Відкриті державні реєстри, які раніше слугували інструментом прозорості, в умовах збройної агресії росії проти України стали джерелом розвідувальних даних для ворога.

Вжиті законодавцем заходи щодо посилення інформаційної безпеки, зокрема, й у сфері інтелектуальної власності виявляють вимушене балансування

між критичними інтересами у забезпеченні максимальної секретності оборонних розробок для збереження життів та інфраструктури з однієї сторони та у збереженні прозорості цивільного обороту й недопущенні порушення суб'єктивних прав - з другої, що потребує поглибленого наукового дослідження піднятої теми.

Мета дослідження. З огляду на актуальність теми мета цього дослідження спрямована на комплексний аналіз новел чинного законодавства, виявлення його концептуальних прогалин і суперечностей, а також на формулювання обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення правового регулювання у сфері доступу до відомостей державних реєстрів інтелектуальної власності в умовах воєнного стану.

Стан опрацювання проблематики. Потреба у науковому дослідженні обраної теми зумовлена й тим, що у сучасній доктрині права питання обмеження доступу до відомостей державних реєстрів інтелектуальної власності з мотивів забезпечення національної безпеки й оборони залишаються дослідженими лише частково. З проблематикою, піднятою у цій статті, пов'язані наукові положення, висновки та пропозиції, які зробили Андрощук Г.О. і Копил Я.В. щодо проблемних питань інституту секретних винаходів у забезпеченні національної безпеки держави [1], Остапенко Г. і Чомахашвілі О. щодо актуальності правової охорони секретних винаходів в Україні в умовах війни [2], Вербенський М. і Филь С. щодо патентування секретних винаходів і корисних моделей як інструменту захисту національних інтересів України [3], Москалюк Н.Б. щодо особливостей правового статусу держави як суб'єкта права інтелектуальної власності на секретні винаходи та корисні моделі [4] та ін.

Оскільки державні реєстри інтелектуальної власності є елементом системи державної реєстрації, то для наукового опрацювання теми цієї статті також мають значення результати досліджень Спасиво-Фатєєвої І., яка розкрила значення державної реєстрації для цивільних правовідносин [5], Болгар О.В., який проаналізував інститут державної реєстрації як об'єкт адміністративно-правового регулювання [6] та Фетько Ю. яка опрацювала правову природу та сутність державної реєстрації [7].

Наведений огляд наукової літератури свідчить про те, що забезпечення національної безпеки в контексті інтелектуальної власності в основному розглядається через призму секретних винаходів

і корисних моделей. Тоді як правовий режим функціонування державних реєстрів інтелектуальної власності у їх зв'язку із забезпеченням національної безпеки та оборони в правовій науці України раніше практично не досліджувався, що підкреслює актуальність теми даної статті.

Виклад основного матеріалу. 21 серпня 2025 року було прийнято Закон України "Про внесення змін до Цивільного кодексу України та деяких інших законів України щодо особливостей надання відомостей публічних електронних реєстрів, держателем яких є Міністерство юстиції України, та деяких інших публічних електронних реєстрів" № 4576-IX, іменований у подальшому "Закон 4576". Цей Закон, серед іншого, запроваджує правовий механізм обмеження доступу до інформації в державних реєстрах інтелектуальної власності, яка пов'язана із забезпеченням національної безпеки і оборони.

Необхідність впровадження таких обмежень обґрунтовувалась, зокрема, тим, що реєстри прав інтелектуальної власності містять відомості щодо об'єктів інтелектуальної власності (винаходів, корисних моделей, промислових зразків, тощо), пов'язаних зі сферами національної безпеки і оборони, які становлять підвищений інтерес ворога під час ведення воєнних дій. Легкий доступ ворога до вказаної вище інформації про оборонні підприємства, яку він отримує вільно та безперешкодно навіть знаходячись за межами України, спрощує йому визначення цілей для повітряних атак на оборонні підприємства. Тому автори проекту вищезазначеного закону вбачали необхідність забезпечити достатній рівень захисту інформації щодо оборонних підприємств, яка міститься у державних реєстрах, при цьому забезпечивши цілісність функціонування таких реєстрів та мінімальні обмеження відомостей реєстрів для фізичних та юридичних осіб [8].

Для досягнення зазначеної мети Закон 4576, зокрема, впровадив зміни до Законів України "Про охорону прав на промислові зразки", "Про охорону прав на знаки для товарів і послуг", "Про охорону прав на компонування напівпровідникових виробів", "Про охорону прав на винаходи і корисні моделі" та "Про авторське право і суміжні права", які передбачають можливість обмеження доступу фізичних та юридичних осіб до відомостей Державного реєстру України промислових зразків, Державного реєстру свідоцтв України на торговельні марки, Державного реєстру України компонувань напівпровідникових виробів, Державного реєстру України винаходів, Державного реєстру України корисних моделей, а також Державного реєстру свідоцтв про реєстрацію авторського права на твір та Державного реєстру договорів, що стосуються права автора на твір, щодо державної реєстрації авторського права на твір і договорів, які стосуються майнових прав на твір.

Обмеження доступу фізичних та юридичних осіб до відомостей вищеперерахованих реєстрів полягає в тому, що доступ до інформації відповідних реєстрів інтелектуальної власності, яка пов'язана із забезпеченням національної безпеки і оборони, може бути обмежено протягом дії воєнного стану в Україні, введеного Указом Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022 "Про введення воєнного стану в Україні", затвердженим Законом України "Про затвердження Указу Президента України "Про введення воєнного стану в Україні" від 24 лютого 2022 року № 2102-IX, та протягом одного року після його припинення чи скасування за заявою уповноваженого державного органу в порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України.

Також Законом передбачено, що НОІВ надає відомості з відповідного реєстру щодо об'єктів інтелектуальної власності, пов'язаних із забезпеченням національної безпеки і оборони, доступ до яких обмежено лише на підставі письмового запиту уповноваженого державного органу та/або правоохоронного органу, визначених Кабінетом Міністрів України, у зв'язку із здійсненням ними повноважень, визначених законом. Отже, надання таких відомостей на запити фізичних та юридичних осіб, інших органів, установ та організацій виключається.

Закон 4576 набув чинності 18 листопада 2025 року. Разом з тим, аналіз вищевикладених положень цього Закону дозволяє виявити проблеми, які можуть стати перешкодами у правозастосуванні відповідних норм на практиці, стануть викликом державній системі охорони інтелектуальної власності, правоохоронним органам та потенційно несуть загрозу порушення суб'єктивних прав фізичних і юридичних осіб на інформацію, на охорону результатів інтелектуальної та творчої діяльності та захист відповідних прав інтелектуальної власності.

Щонайперше, потребує тлумачення використаний законодавцем зворот "об'єкт інтелектуальної власності, пов'язаний із забезпеченням національної безпеки і оборони", а також розкриття критеріїв такої "пов'язаності".

Легальні дефініції термінів "національна безпека України" та "оборона України" викладені у Законах України "Про національну безпеку України" від 21.06.2018 № 2469-VIII та "Про оборону України" від 06.12.1991 № 1932-XII. Так, національна безпека України - це захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз, а оборона України - це система

політичних, економічних, соціальних, воєнних, наукових, науково-технічних, інформаційних, правових, організаційних, інших заходів держави щодо підготовки до збройного захисту та її захист у разі збройної агресії або збройного конфлікту.

Проте орієнтирів та критеріїв, за якими можна було би однозначно кваліфікувати наявність ознаки пов'язаності об'єкта інтелектуальної власності із забезпеченням національної безпеки та оборони, в законодавстві України немає. Внаслідок цього формування єдиної практики правозастосування правових норм Закону 4576 зіштовхнеться із серйозними проблемами, які будуть пов'язані, зокрема, із розбіжностями у тлумаченні правових термінів, втручанням суб'єктивного чинника у механізм реалізації правових норм, та, потенційно, із корупційними ризиками.

Для недопущення розвитку подібного негативного сценарію вбачається за доцільне закріпити критерії, за якими визначається пов'язаність об'єкта інтелектуальної власності із забезпеченням національної безпеки та оборони, у нормативно-правових актах. Такі критерії мають бути конкретними та вимірними, а діяльність уповноважених державних органів, за заявою яких може бути обмежено доступ фізичних та юридичних осіб до відомостей державних реєстрів інтелектуальної власності, щодо застосування таких критеріїв на практиці - прозорою до такого ступеня, який не шкодитиме інтересам національної безпеки та оборони.

Вбачається, що визначити і закріпити такі критерії міг би Кабінет Міністрів України, на який Законом 4576 покладено завдання розробити та затвердити порядок обмеження доступу до публічних електронних реєстрів у частині інформації (відомостей) про юридичних осіб, а також інших відомостей, пов'язаних із забезпеченням національної безпеки і оборони. Кабмін мусив це зробити протягом двох місяців з дня опублікування Закону 4576, проте на момент подання цієї статті до друку, відповідне завдання ще не виконано, тож вікно можливостей для заповнення нормативної прогалини щодо критеріїв пов'язаності об'єктів інтелектуальної власності із забезпеченням національної безпеки та оборони ще відкрите.

Іншою проблемою, виявленою в ході аналізу положень Закону 4576, є певна суперечливість змісту його правових норм, що впливає не тільки на розуміння їх змісту, а й на їхнє практичне застосування. Йдеться про те, що Закон 4576 дозволяє обмежувати доступ до "відомостей, пов'язаних із забезпеченням національної безпеки і оборони". Водночас, коли регулюється питання надання з відповідних реєстрів відомостей, доступ до яких обмежено, то в Законі 4576 використовується вже інший зворот, а саме "об'єкти інтелектуальної власності, пов'язані із забезпеченням національної безпеки і оборони". Відповідно потребує вирішення питання, що саме в цілях розуміння моделі правового регулювання, закладеної в Закон 4576, має бути пов'язане із забезпеченням національної безпеки і оборони - відомості реєстрів інтелектуальної власності чи самі об'єкти інтелектуальної власності.

У контексті неуніфікованої термінології Закону 4576 важливо пам'ятати про вимоги ч. 2 ст. 34 Закону України "Про правотворчу діяльність", відповідно до якої терміни та поняття, що вживаються у нормативно-правовому акті, мають бути уніфіковані впродовж усього його тексту (без використання синонімів та словосполучень, що мають подібне лексичне значення).

Проблемним виглядає і обране законодавцем дещо завузьке коло об'єктів інтелектуальної власності, доступ до відомостей державних реєстрів про які може обмежуватись. Зараз у це коло входять промислові зразки, знаки для товарів і послуг, компонування напівпровідникових виробів, винаходи і корисні моделі та об'єкти авторського права і суміжних прав. На глибоке переконання, із забезпеченням національної безпеки та оборони України можуть бути пов'язані також і особливі сорти рослин та породи тварин, відомості про які можуть міститись у Державному реєстрі сортів, придатних для поширення в Україні, та в Державному реєстрі селекційних досягнень у тваринництві.

Виявленого звуження законодавцем кола об'єктів інтелектуальної власності, які пов'язані із забезпеченням національної безпеки й оборони, могло не статись, якби було обрано інший підхід до нормопроєктування, правотворчої діяльності та впорядкування суспільних відносин за предметом регулювання Закону 4576. Наприклад, концепція проекту Закону 4576 могла передбачати включення до Цивільного кодексу України однієї загальної норми замість включення до п'яти спеціальних законів у сфері інтелектуальної власності правових норм однакового змісту, які відрізняються лише зазначенням об'єкта та відповідного державного реєстру. Загальна норма у ЦК України могла звучати так: "Доступ фізичних та юридичних осіб до відомостей державних реєстрів інтелектуальної власності, сортів рослин та селекційних досягнень у тваринництві, пов'язаних із забезпеченням національної безпеки і оборони, може бути обмежено протягом дії воєнного стану в Україні та протягом одного року після його припинення чи скасування за заявою уповноваженого державного органу в порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України. На підставі письмового запиту уповноваженого державного органу та/або правоохоронного органу, визначених Кабінетом Міністрів України, у зв'язку із здійсненням ними повноважень, визначених

законом, держатель відповідного державного реєстру надає відомості щодо об'єктів інтелектуальної власності, пов'язаних із забезпеченням національної безпеки і оборони, доступ до яких обмежено відповідно до частини першої цієї статті”.

Висновки. Викладене у цій статті дослідження дозволяє констатувати, що прийняття Закону 4576 стало важливим кроком у напрямку законодавчого забезпечення національної безпеки та оборони України, шляхом посилення інформаційної безпеки держави, зокрема, у сфері інтелектуальної власності. Разом з тим завершеності правового регулювання відповідних суспільних відносин досягнуто не було, оскільки проаналізований Закон містить правові прогалини в частині визначення критеріїв пов'язаності об'єктів інтелектуальної власності із забезпеченням національної безпеки й оборони України, а також у частині неохоплення цим Законом таких об'єктів, як сорти рослин і породи тварин. Крім того, термінологія, що вживається в правових нормах Закону 4576, не є уніфікованою. В сукупності це позначається на однозначності розуміння правових норм дослідженого Закону в сенсі їхньої ясності, точності, доступності для розуміння та реалізації), а також на передбачуваності (прогнозованості) результатів їх реалізації.

Наведені у цій статті науково-теоретичні положення та зроблені висновки і рекомендації відображають авторський підхід до вирішення існуючих проблем у сфері реалізації Закону 4576 та не охоплюють усієї повноти викликів, які постали перед правовою наукою та практикою правозастосування, і тому питання щодо обмеження доступу до відомостей державних реєстрів інтелектуальної власності щодо об'єктів, які пов'язані із забезпеченням національної безпеки та оборони України, залишаються актуальними для подальшого наукового опрацювання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Андрощук Г.О., Копил Я.В. Інститут секретних винаходів у забезпеченні національної безпеки держави: проблемні питання. *Інформація і право*. 2023. № 2 (45). С. 172–185. DOI: [https://doi.org/10.37750/2616-6798.2023.2\(45\).282338](https://doi.org/10.37750/2616-6798.2023.2(45).282338).
2. Остапенко Г., Чомахашвілі О. Актуальність правової охорони секретних винаходів в Україні в умовах війни. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2022. № 1 (74). С. 107–112. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2022.74.18>.
3. Вербенський М. Филь С. Патентування секретних винаходів і корисних моделей як інструмент захисту національних інтересів України. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2020. № 4. С. 24–31. DOI: <https://doi.org/10.33731/42020.216939>.
4. Москалюк Н.Б. Особливості правового статусу держави як суб'єкта права інтелектуальної власності на секретні винаходи та корисні моделі. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2016. № 4. С. 54–58. URL: http://lsey.org.ua/4_2016/15.pdf (дата звернення 10.01.2026 р.).
5. Спасибо-Фатеева І. Значення державної реєстрації для цивільних правовідносин. *Вісник Академії правових наук України*. 2012. № 4 (71). С. 159–171. URL: <https://visnyk.kh.ua/uk/journals/visnik-narprnu-4-2012r> (дата звернення 10.01.2026 р.).
6. Болгар О.В. Інститут державної реєстрації як об'єкт адміністративно-правового регулювання. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. 2021. № 54 том 1. С. 30–33. DOI: <https://doi.org/10.32841/2307-1745.2021.54.1.7>.
7. Фетько Ю. Правова природа та сутність державної реєстрації. *Kyiv Law Journal*. 2022. С. 106–110. DOI: 10.32782/klj/2022.2.16.
8. Пояснювальна записка від 30.08.2025 р. до проекту Закону про внесення змін до Цивільного кодексу України та деяких інших законів України щодо особливостей надання відомостей публічних електронних реєстрів, держателем яких є Міністерство юстиції України, та деяких інших публічних електронних реєстрів реєстр. № 11533 від 29.08.2024. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/CardByRn?regNum=11533&conv=9> (дата звернення: 30.09.2025).

Дата першого надходження рукопису до видання: 5.12.2025
Дата прийняття до друку рукопису після рецензування: 26.01.2026
Дата публікації: 2.02.2026